

Magyar Helsinki Bizottság

HÁTTÉRANYAG

A STEPSS program Magyarországon

A STEPSS (Strategies for Effective Police Stop and Search – Hatékony Rendőrségi Igazoltatási Stratégiák) program a **rendőri igazoltatási gyakorlat elemzését és reformját célzó** nemzetközi kezdeményezés, melyet az **Európai Bizottság AGIS programja és a Budapesti Nyílt Társadalom Intézet Alapítvány (OSI) finanszírozott.**

A program keretében rendőrök és civilek három európai országban – **Bulgáriában, Spanyolországban és Magyarországon** – közösen vizsgálták: (1) mennyire hatékony eszközként használja a rendőrség igazoltatási jogkörét, és (2) az igazoltatások aránytalanul nagy számban érintenek-e egyes társadalmi csoportokat. A vizsgálat – amely Magyarországon a Magyar Helsinki Bizottság, az Országos Rendőr-főkapitányság és Rendőrtiszti Főiskola együttműködésében valósult meg – megállapította, hogy a lakosság számához viszonyítva hazánkban végzik messze a legtöbb igazoltatást, és több mint húszszer igazoltatás adatai alapján kimutatható az is, hogy hazánkban egy romának 3-szor akkora esélye van, hogy egy rendőr igazoltassa, mint egy nem-roma állampolgárnak.

A programról általában

A program célja az volt, hogy a kisebbségeket képviselő szakemberek bevonása, a jogszabályi környezet feltérképezése és az intézkedések végrehajtásának vizsgálata révén a résztvevők támpontokat nyújtsanak egy alternatív igazoltatási gyakorlat kidolgozásához. Fontos cél volt az is, hogy javítsák a rendőrség és a kisebbségek közötti viszonyt és kommunikációt.

A kutatás három helyszínen (Budapest VI. kerület, Szeged és Kaposvár) 6 hónapig tartott, az adatfelvétel során több mint **húszszer igazoltatás adatait** rögzítették az igazoltatásokat végző rendőrök, akik mellett az intézkedések során rendszeresen – összesen 36 alkalommal - **jelen volt civil megfigyelőként egy roma fiatal** is, aki saját tapasztalatait is rögzíthette az intézkedésekről az igazoltatást követően kitöltött formanyomtatványokon. Az úgynevezett STEPSS nyomtatványon a rendőröknek rögzíteniük kellett – többek között – az igazoltatás konkrét okát, azt, hogy követte-e az igazoltatást valamilyen további intézkedés, és azt is, hogy a rendőr megítélése szerint az igazoltatott személy milyen etnikumhoz tartozik.

A kutatás elemzése

Az adatgyűjtés 2007. szeptember 17 – 2008. március 17 között folyt, ebben az időszakban a három kapitányság összesen **36.939 igazoltatást hajtott végre. Ezek közül 22.375 igazoltatást rögzítettek** a projekt keretén belül kidolgozott STEPSS nyomtatványon.

Magyarországon az évente 1000 főre jutó **igazoltatások száma meglepően magas** (a három helyszín átlagában: 190) **más európai országok adataihoz képest.** Az Egyesült Királyságban

AGIS 2006

ugyanaz az adat 59, a projektben részt vevő három spanyol rendőri szervnél pedig átlagosan 16 igazoltatás jut 1000 főre egy éve alatt.

Az igazoltatások hatékonysága

Az igazoltatás hatékonyságát annak alapján vizsgálták, hogy milyen volt az igazoltatások „találati aránya”, azaz hány százalékukat követte valamilyen rendőri intézkedés. **Az igazoltatásoknak mindössze 1%-a vezetett elfogáshoz, 2%-a előállításához és 18%-át követte szabálysértési eljárás vagy helyszíni bírság. 100-ból 79 igazoltatást tehát semmilyen további intézkedés nem követett.**

A kutatás kimutatta azt is, hogy a leggyakrabban előforduló okokra hivatkozva végrehajtott igazoltatások a legkevésbé hatékonyak. Közúti ellenőrzésekhez kapcsolódik az igazoltatások 37%-a, ugyanakkor ez az igazoltatási típus 84%-ban bizonyult eredménytelennek. Az „egyéb igazoltatási ok” kategória, ahol gyakran szerepelt magyarázatként az „általános igazoltatás” (azaz konkrét ok nélküli, szűrő jellegű intézkedés), az igazoltatások 33%-áért „felel”, ugyanakkor az ilyen igazoltatások 91%-át nem követte további intézkedés.

A lehetséges szemléletváltást jól illusztrálja a Szegedi Rendőrkapitányság példája, ahol a kutatási időszakban az előző évihez képest 17,5%-kal csökkent az igazoltatások száma (16.724-ről 13.786-ra), ugyanakkor az elfogott körözött személyek száma 148-ról 163-ra emelkedett, mivel a korábban jellemző, szűrő jellegű igazoltatások helyett a kapitányság felállított egy speciális körözési-elfogó csoportot.

Az igazoltatások etnikai aspektusai

A STEPSS program kutatási eredményei azt mutatják, hogy a romáknak aránytalanul nagy esélyük van arra, hogy igazoltatás alá vonják őket. (Igazoltatás során akkor beszélünk aránytalanságról, ha egy társadalmi csoporttal szemben alkalmazott igazoltatásoknak az összes igazoltatáshoz viszonyított aránya jelentősen meghaladja az adott csoportnak a teljes lakosságon belüli arányát.)

Míg a romáknak a magyar lakosságon belüli aránya megbízható szociológiai kutatások szerint 6 és 8% között van, a program eredményei azt mutatják, hogy a romák teszik ki az igazoltatottak 22%-át, azaz a populáción belüli arányuknál kb. háromszor nagyobb esélyük van arra, hogy igazoltassák őket.

Az eredmények fényében a roma fiataloknak különösen nagy az esélyük az igazoltatásra: a 14-16 éves korosztályon belül az arányuk 32%, a 17-18 éves korosztályon belül pedig 28% volt.

A romák gyakoribb igazoltatásának sokszor hangoztatott indoka a rendőrök részéről, hogy a romák bizonyos típusú bűncselekményeket gyakrabban követnek el, melyek kiszűrésére, megelőzésére az igazoltatás hatékony eszköz. A kutatás eredményei ezt egyáltalán nem támasztják alá. **A romák igazoltatása nem hoz több eredményt, mint a nem-romáké. A romákat a lakosságon belüli arányuknál jóval nagyobb mértékben igazoltatják,** az adatok azonban azt mutatják, hogy **a jogsértésekben való részvételük nem nagyobb mértékű, mint a nem-romáké.**

A három helyszín eredményeit összesítve elmondható, hogy a romákat érintő igazoltatások 22%-a volt sikeres, abban az értelemben, hogy az igazoltatást további rendőri intézkedés követte, a nem-romák esetében ez az adat 21% volt. Különbség tehát a két csoport igazoltatásának hatékonysága között nincs.

A legnagyobb aránytalanságot Budapesten mérték, ahol a romákat érintő igazoltatások 80%-át nem követi további intézkedés, szemben a nem-romák igazoltatásával, ahol ez az arány 59%.

AGIS 2006

Szintén jelentős aránytalanság mutatható ki a romák hátrányára azon igazoltatások kapcsán, amelyeket az eljáró rendőrök bűncselekmény gyanúja miatt kezdeményeztek. Az ilyen igazoltatások a romák esetében 63%-ban, a nem romák esetében viszont 75%-ban eredményesek, azaz a bűncselekmény gyanúja miatt megállított és igazoltatott romák közül többről derül ki, hogy nincs szükség velük szemben további rendőri cselekményekre, mint a nem romák esetében.

Valójában tehát a romák igazoltatása egyáltalán nem hatékonyabb felhasználása a rendőri időnek és energiának, mint a nem romáké, az igazoltatottak közötti aránytalanul magas reprezentációjuk ezért nem indokolható ezzel a látszólag racionális megfontolással.

Zárójavaslatok

A hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelemhez **jogszabály-módosításra is szükség van**, és a kérdést **a rendőrképzésben is hangsúlyossá kell tenni**. A hatékonyság érdekében a képzéseket az eltérő rangú és beosztású rendőrök igényeihez kell igazítani. Az előjáróknak inkább a hátrányos megkülönböztetés felismerésével és kezelésével kapcsolatos ismeretekre van szükségük, míg a járőröknek azt kell megtanítani, hogy milyen feltételektől függ a nem-diszkriminatív igazoltatási gyakorlat.

A képzésbe szükséges bevonni a roma közösségek képviselőit is, hogy a rendőrök közvetlenül szerezzenek tudomást arról, hogy milyen problémákat és konfliktusokat okozhat egy társadalmi csoporton belül az aránytalan igazoltatási gyakorlat. **A helyi közösségek (köztük a kisebbségek) képviselőivel fenntartott rendszeres kapcsolat javítja a rendőri munka hatékonyságát, egyben hozzájárulhat a romákkal kapcsolatos sztereotípiák lebontásához is.**

A fejlődés érdekében **új és jobb teljesítményértékelési módszereket kell bevezetni, melyek nemcsak a különböző statisztikákat** (pl. igazoltatások, előállítások, kiszabott bírságok száma), **hanem az átlámpolgárok elégedettségét is figyelembe veszik a rendőrség tevékenységnek értékelése során.**

Az igazoltatásokat indokolt rendszeresen figyelemmel kísérni, és annak eredményét a gyakorlatban hasznosítani.

Magyar Helsinki Bizottság
H-1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38.
H-1242 Budapest, PO Box 317.
tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4327, 321 4141
helsinki@helsinki.hu
<http://www.helsinki.hu>
<http://www.refugeelawreader.org>

